

POLOŽAJ UČITELJA(VZGOJITELJA) BO ZAHTEVAL ČEZ 15-20 LET VEČ KOT ZGOLJ POKLICNO USMERITEV

Dr. Dolfe Rajtmajer
Univerza Maribor, Pedagoška fakulteta

Deskriptorji: reformska prizadevanja, gibalno-športna vzgoja otrok, učitelj, multidisciplinarnost, problemska senzitivnost, empatija, komunikacija, individualizacija, doživljajskost vsebin

Izveleček

Čez 15-20 let bodo naši sedanji študenti v zenitu svojih delovno-ustvarjalnih sposobnosti. Skrb vzbujajo njihove sodbe o prispevku posameznih univerzitetnih učiteljev k oblikovanju njihovega poklicnega profila. Učitelj je namreč človek, ki nenehno išče in raziskuje. To kar dela, in ne to kar uči(govori), prehaja na otroka. Koliko smo univerzitetni učitelji pri sooblikovanju bodočih kolegov tudi sami izvorno iščoči? Svet bo čez dvajset let gotovo bistveno drugačen; drugačen bo otrok, drugačna bo šola in drugačen bo (moral biti) tudi učitelj. Njegova poklicna usmeritev v obliki diplome takrat najbrž ne bo več dovolj: potreboval bo bistveno večjo mero ekspresijske moči, boljšo problemsko senzitivnost, močnejšo empatijsko in komunikacijsko sposobnost. Bistvena se pa zdi ugotovitev, da šola čez dvajset let ne bo več odgovarjala današnjim kriterijem, zaradi česar so vse te ugotovitve močno aproksimativne.

V sistemu sedanjega visokošolskega izobraževanja učiteljev(vzgojiteljev) se srečujemo z mnogimi odprtimi vprašanji in dilemami. V študiji bi želel opozoriti na nekatere z vidika pedagogike in didaktike športa oziroma gibalno-športne vzgoje.

Na prvem mestu je vprašanje (1) koliko se prizadevanja reformske pedagogike ustrezno reflektirajo skozi pedagogiko in didaktiko športa in (2) ali pomagamo študentom dovolj razviti vedenja za razumevanje tega izrazitega multidisciplinarnega vzgojnega področja. Nadalje je pomembno vprašanje, (3) koliko pomagamo študentu razviti potrebno stopnjo problemske senzitivnosti in koliko sposobnost empatije in komunikacije. (4) Usmerjenost stroke na psihomotorične in druge probleme doraščajočega otroka, je naslednji sklop vprašanj, ki jim je potrebno še dodati vprašanje, ali uspemo študentu dovolj razviti spoznanja, da je problematiko individualizacije potrebno v šolski praksi obravnavati kot permanentno inovacijo, ki nenehno kliče po doživljajskosti vsebin in učnih postopkov tretmana otroka. Nenazadnje sta pomembni še vprašanja, ki ozaveščata študenta pedagoških smeri in sicer, (5) da je idealen učitelj (žal) le subjektivna kategorija in (6) da je diploma sicer glavni cilj študija, da pa še zdaleč ne bo (več) dovolj za dokončno oblikovanje učitelja(vzgojitelja) za čas čez dvajset let.

Pri pojasnjevanju teh in podobnih dilem in vprašanj je potrebno že v uvodu opozoriti na dejstvo, da so nosilci predmetov v programih izobraževanja učiteljev in vzgojiteljev močno omejeni z nerazumljivim forsiranjem frontalno-verbalnih oblik dela(predavanj). S tem je profesorjem odvzeta možnost, da našeta vprašanja in dileme predstavijo študentu v bolj neposrednem, predvsem pa stalnem delovno-operativnem soočanju teorije in prakse. Šola je in bo takšna, kakršni so učitelji. Pri njihovem oblikovanju pa je vpliv nosilcev predmetov minimiziran na možnosti, ki jih nudijo predavanja velikim skupinam študentov.

1. Refleksija reformskih prizadevanj na pedagogiko in didaktiko športa

Medveš (92) meni, da je skupna značilnost reformske pedagogike predvsem njena usmerjenost "...proti klasičnemu pedagoškemu in didaktičnemu formalizmu". Da pa rešitev teh problemov ne ponuja skozi povsem nove in izvirne koncepte, marveč v veliki meri skozi ekspresivno moč pedagogov (vzgojitelja in učitelja), ki jih zato pripravlja na povsem

specifičen način. To seveda pomeni, da javna šola nikoli ne more biti takšna, saj vsi učitelji in vzgojitelji ne pristajajo na takšno delovanje, kot npr. waldorfski in drugi. Ali pa bo to čez 15-20 let vendarle drugače? Težko, saj postajajo javne šole vedno bolj storilnostno usmerjene in se torej oddaljujejo in ne približujejo alternativnim oblikam šolanja in vzgoje mladih.

V področju gibalno-športne vzgoje so izredno zanimive rešitve, ki jih uporabljata Waldorfska šola in vrtec v obliki evritmije. Podobne rešitve najdemo tudi v Montessorijevi šoli. Podobnosti se kažejo tudi v nemški osnovni šoli, kjer imajo pri zaposlitvah prednost večpredmetno usmerjeni športni pedagogi. Zanimiv je način šolanja na Univerzi v Lineburgu, kjer se učitelji za gibalno-športno vzgojo šolajo na Inštitutu za igro in gibalno vzgojo. Ali so to že zametki šolanja učiteljev za novo tisočletje, bo seveda pokazala bližnja prihodnost.

Kakšna je torej vizija razvoja na tem vzgojnem področju? (1) Po eni strani bo psihomotoričen razvoj mlajših otrok v vrtcu in prvi triadi vse hitrejši (**Rajtmajer**, 90, 92, 94a). Tako bodo v motorični vzgoji otroka levji delež prispevali vzgojitelji in razredni učitelji. Zanimivo je, da je to cilj danes tudi že v večini športnih panog, saj posamezne športne zvrsti (gimnastika, smučanje, plavanje, drsanje, plesi itd.) agresivno prehajajo na vse mlajše kategorije otrok. (2) Po drugi strani pa postajajo na predmetni stopnji, kjer se vse vrte okrog ocen, vsebine gibalne vzgoje protiutež tej storilnostni ihti šole. Torej kot preventiva. Mnogim pa je že danes jasno, da tudi kot kurativa, saj so znani psihoterapevtski učinki gibanja. (3) Logična posledica vsega tega je, da bodo morali biti učitelji vedno bolj pripravljeni na takšne učinke gibalnih dejavnosti otroka. In tu se jasno kaže profiliranost lineburškega koncepta oblikovanja učiteljev za gibalno vzgojo (**Rajtmajer**, 94b). Zato je ponovno primerno vprašanje, ali ni to vendarle koncept izobraževanja za novo tisočletje?

2. Multidisciplinarna naravnost izobraževanja učiteljev(vzgojiteljev)

Študij učitelja je izrazito kompleksen. Tvorijo ga tako temeljne kot aplikativne discipline družboslovnih in naravoslovnih ved. Za študij gibalno-športne vzgoje pa je multidisciplinarnost že kar pravilo. Psihomotoričnih, biomehaničnih in pedagoško-didaktično-metodičnih problemov gibalno športne vzgoje sploh ni mogoče študirati brez ustreznega poznavanja mehanike(biomehanike), biologije(fiziologije, higijene, preventive), psihologije(razvojne, pedagoške, športne), pedagogike(pedagogike in didaktike športa) ter sociologije. Pri tem pa je najpomembnejša sposobnost študentov za predšolsko vzgojo in razredni pouk v tem, da zmorejo narediti sintezo tako heterogenih pa vendarle kompatibilnih sklopov informacij in tako oplemenititi relativno bornejši sklop informacij iz posameznih športnih disciplin. Sposobnost transferja in sinteze je nujna za praktično delovanje v vrtcu in šoli in novi visokošolski programi ponujajo študentom prav to. Seveda je vprašanje, v kolikšni meri so sposobni vsi študentje teh smeri izvesti takšne aplikacije.

3. Sposobnost problemske senzitivnosti, empatije in komunikativnosti

Razvijanje ustvarjalne kritičnosti pri otrocih ne bo doživelo prave širine v jutrišnji šoli, dokler ne bodo tudi bodoči učitelji bolje razvili zmožnosti zaznavanja problemov. Po **Guilfordu** (**Strmčnik**, 96) spada ta sposobnost med faktorje inteligence (tudi **Gardner**, 95). Postavljanje vprašanj, iskanje odgovorov oziroma videnje problemov, je zmožnost, ki ni ..."dana sama po sebi. Potrebno jo je postopoma razvijati", pravi tudi **Zabotin**(74, po **Strmčnik**, 96).

Z metodo "dril učenja", česar je še veliko tudi v pripravi učiteljev, ne bo mogoče učečih se mladih generacij hitreje pripeljati do kritičnih ocenjevalcev preteklosti in sedanjosti. Če velja,

da je učitelj človek, ki nenehno išče, raziskuje, vprašuje in spreminja, in da le tisto, kar dela in ne to, kar uči(govori), prehaja na otroka, potem je sposobnost problemske senzitivnosti pri študentih pedagoških smeri in kasneje pri učiteljih ena temeljnih lastnosti poklicne profiliranosti. Stroke (vsebine) so tedaj le sredstvo, skozi katere se reflektira ta sposobnost. Toda kako naj bodoči učitelj zares postane takšen, ko pa lahko svojega profesorja opazuje in posluša le pri delu v obliki predavanj, kjer ni prave "hrane" za razvoj problemske senzitivnosti?

Omenili smo že, da večina smeri reformske pedagogike gradi na ekspresijski moči učitelja(vzgojitelja). Da pa bi učitelj to zmozel kar najbolje, mora izhajati iz otroka. "To pa zmore le tisti, ki se je sposoben sam in v konkretni vzgojni situaciji "globlje" vživeti v otroško dušo" (**Medveš**, 92). Brez neke naravne nagnjenosti za učiteljevanje pa to ni mogoče. Sposobnost empatije bi tako morala biti eden od kriterijev za selekcioniranje za učiteljski(vzgojiteljski) poklic. Takoj zatem je naslednja sposobnost učitelja v njegovi moči komunikacije. Ta pa je seveda odvisna od temeljitega poznavanja osnovnih karakteristik komuniciranja človeka nasploh (**Broocks**, 96) in od prepoznavanja različnih kognitivnih zmožnosti otroka (**Gardner**, 95).

4. Usmerjenost stroke na razvojne probleme otroka, individualizacija in doživljajskost vsebin

Bistvo vzgojiteljstva in učiteljstva je v sposobnosti korektne in humane aplikacije vsebin posameznih strok na doraščajočega otroka. Ti procesi, ki jih pojasnjuje gnoseološka teorija, pa porajajo tudi niz vzgojnih učinkov, saj je učenje pravzaprav vzgoja otroka v najboljšem pomenu. Učenje je spreminjanje, je socializacija (**Pečjak**, 86), ki pa ima seveda tudi negativne implikacije.

Pri gibalni športni vzgoji govorimo o procesih psihomotoričnega učenja, katerega posledice so vedno nove in nove motorične izkušnje. Pri tem se srečamo s problemi obremenitve otroka(doziranja), ki učinkujejo na vzgojo napora volje. Tu so velike individualne posebnosti (**Strmčnik**, 96), ki jim dajejo moč in barvitost močni emocionalni naboji. Ti so pri gibalni vzgoji še posebno občuteni, saj hitro prehajajo v nasprotja. Zato je psihomotorično učenje pravzaprav še najbolj "emocionalno učenje"(**Praper**, 81), ko se otrok ravna po načelih ugodja. Bistvo je sedaj v empatijskih sposobnosti učitelja (vzgojitelja), da prepozna specifične reakcije otrok in da temu ustrezno uporabi vsebine z doživljajsko konotacijo. Individualizacija dela v vrtcu in šoli postane tako permanentna inovacija(**Mandiè**, 77, **Strmènik**, 87). Pravilen tretman pedagoškega poklica je v razumevanju teh problemov.

5. Karakteristike učitelja (vzgojitelja) čez dvajset let

O idealnem učitelju ni vredno izgubljeni besed, saj objektivno ne obstaja(**Furlan**, 96). Da pa bi primeren program dodiplomskega izobraževanja, leto ali dve staža v spodbudnem in zahtevnem šolskem okolju z dobrim mentorjem ter vsakoletnim strokovnim izobraževanjem, moralo "dati" optimalnega učitelja(vzgojitelja), se strinjajo že mnogi. Navedeni dejavniki so, če bi jih bilo mogoče ustvariti v praksi v pravilnem sozvočju, pravzaprav že skoraj vsi pogoji za pojem dobrega učitelja.

V praksi navedeni posamezni dejavniki seveda danes niso še optimalno razviti; še slabše je njihovo medsebojno učinkovanje. Torej je pri vsakem od njih in še zlasti pri njihovem suprasumativnem delovanju veliko rezerv, ki jih bo potrebno izkoristiti pri graditvi

kompleksne doktrine učiteljstva-vzgojiteljstva za novo tisočletje. Generalna ocena je že danes lahko-tudi za gibalno športno vzgojno področje, da smo dosegli v Sloveniji zadovoljivo raven izobraževanja osnovnega pedagoškega kadra in da so materialni pogoji za njegovo eksistenco že zelo dobri.

Za gibalno-športno vzgojno področje pa je ob relativno majhnem fondu športnih vsebin na Pedagoških fakultetah v programih za razredni pouk in predšolsko vzgojo potrebno upoštevati vloga transferja vsebin med različnimi predmetnimi področji. Širok spekter vsebin, ki jih nudijo posamezni predmetni sklopi v teh dveh programih, dajejo diplomantom možnost razvejanih aplikacij v pedagoški praksi.

Pri učiteljih, ki se ukvarjajo z gibalno vzgojo otrok vseh stopenj(vzgojitelji, razredni učitelji in športni učitelji), pa obstaja problem zasičenosti z gibalno-športnimi vsebinami. Ta se pojavlja po 15-20 letnem delovnem stažu. Problem je na področju gibalno-športne vzgoje bistveno močnejši kot pri drugih strokah. Človeški faktor, ki ga občuti mnogo generacij naših šolskih otrok, bo tako stalna omejitev izboljšanja dela na tem vzgojnem področju. Rešitev tega problema bi bila le v več predmetnih učiteljih, ki bi lahko po dvajsetletnem delu odhajali v druga vzgojna področja. Pomanjkanja specifičnega znanja pri vzgojiteljih in razrednih učiteljih pa bi lahko nadomestili s specializacijo na nivoju vrta oziroma šole, ki pa bi morala biti dovolj fleksibilna, da bi mlajši kadri lahko dovolj hitro in vedno znova nadomeščali starejše kolege.

Otroci bodo čez dvajset let še hitreje napredovali v psihomotoričnem razvoju; prijemi pedagogov bodo zato morati biti bistveno drugačni.

Literatura

1. Brooks, M.: Zbližanje in ujemanje, Založba Ganež, Ljubljana, 1996.
2. Furlan, I.: Idealen učitelj v domišljiji in stvarnosti, Pedagoška obzorja, Didactica Slovenica, Novo mesto, 1996/3-4.
3. Gardner, H.: Razsežnosti uma, Teorija o več inteligencah, Ljubljana, 1995.
4. Mandić, P.: Inovacije v nastavi, Sarajevo, 1977.
5. Medveš, Z.: Aktualnost reformske pedagogike v sodobnih vzgojnih konceptih s poudarkom v slovenskem prostoru, Zbornik referatov, mednarodni posvet o alternativnih vzgojnih konceptih, PeF, Maribor, 1992.
6. Pečjak, V.: Misliti, delati, živeti ustvarjalno, Ljubljana, 1988.
7. Praper, P.: Veljavnost zgodnje diagnoze motenosti v prilagodljivosti..., disertacija, Oddelek za psihologijo, FF, Ljubljana, 1981.
8. Rajtmajer, D.: Psihomotorično učenje, Pedagoška obzorja, NM, 1990/15.
9. Rajtmajer, D.: Težnje motorične vzgoje otrok zadnjih 40. let v Sloveniji... Revija Šport, Ljubljana, 1992/3.
10. Rajtmajer, D.: Psihomotorično učenje, odnosi med splošnimi in specifičnimi vsebinami, Educa, Nova Gorica, 1994a/3.
11. Rajtmajer, D.: Pedagogika in didaktika športa v luči reformskih prizadevanj, revija Šport, Ljubljana, 1994b/4.
12. Strmčnik, F.: Učna diferenciacija in individualizacija v naši osnovni šoli, Ljubljana, Zavod RS za šolstvo, 1993.
13. Strmčnik, F.: Razvijanje problemskih učnih zmožnosti, Pedagoška obzorja, NM, 1996/3-4.